

'Empowerment'

– lettere sagt end gjort

Ønsket om personlig udvikling, større ansvar for eget liv og fremtid samt indflydelse på egen behandling er blevet en trend i moderne velfærdstænkning - også på misbrugsområdet: Brugere skal styrkes og udvikles.

AF BAGGA BJERGE

I nyere dansk socialbehandlingsprog er det engelske begreb 'empowerment' slået an. Vi har ellers gode danske ord for beslægtede forestillinger: at bemyndige, at give magt, at styrke, at gøre modstandsdygtig, at sætte i stand til, at selvstændiggøre – men når mennesker, som er brugere af offentlige sociale behandlingstilbud, og som pga. fx stofmisbrug og hjemløshed har behov for hjælp, er det p.t. 'empowerment', der er sagen: Brugere af sociale ydelser skal gennem ansvarliggørelse, fremtidsplanlægning og indflydelse på egen behandling optimere deres livssituation og gerne bevæge sig hen imod en idealforestilling om et selvforvaltende, frit og ansvarligt samfundsindivid.

Empowerment-paradigmets sejrsgang betyder, at det er blevet en udbredt forestilling inden for det velfærdsstatslige, sociale arbejde, i den offentlige debat, i sociallovgivningen, i teorier om socialt arbejde samt i diskussioner i kommunerne og på institutionerne. Samfundsborgere bør have rum til og mulighed for at få indflydelse på deres livssituation her og nu, men også i fremtiden, og det enkelte individ ses som selvforvaltende, fritstillet, ansvarligt for valg i forhold til både eget liv og i relation til samfundets bedste. Overordnet er det dét, der lægges op til, og dét, den primære øvelse går ud på i det sociale ar-

bejde. Men hvordan ser det ud i praksis? Hvordan forsøges ambitionen om empowerment af brugerne realiseret i den daglige behandling i spillet mellem medarbejdere, brugere og system?

På baggrund af litteraturstudier og et etnografisk feltarbejde med fokus på empowerment i praksis i et forsøgsprojekt for svagtstillede mennesker i substitutionsbehandling på institutionen Humlehøjen kan jeg drage tre konklusioner:

1. At 'god' og 'rigtig' empowerment-orienteret behandling ikke lader sig gøre i den daglige bureaukratiske praksis i det omfang, der overordnet lægges op til. Det skyldes bl.a., at empowerment forudsætter nogle bestemte kom-

GUERRILLA GIRLS

petencer hos dem, der skal nyde godt af det.

2. At brugere måske nok delvis overtager empowerment-ideologiens forestillinger, men at brugerne også trækker på erfaringer fra det paradigme, som empowerment var tænkt som afløser for - det 'formynderiske' behandlingsparadigme.
3. At de vanskeligheder, som er til

stede ved implementeringen af empowerment-orienteret behandling, afspejler et mere generelt dilemma i gadeplansbureaukratiers praksis: dilemmaet mellem på den ene side at tilgode det enkelte individ og på den anden side mere overordnede hensyn.

For at hjælpe, opkvalificere og udvikle brugere af den sociale sektors kompetencer lægges der overordnet op til, at alle brugerne skal inddrages i processen og derved gennem myndiggøres - eller med andre ord det, jeg vælger at kalde 'empoweres'. I bogen 'Empowerment - teori og praksis - Empowerment på dansk' udtrykker bogens forfattere Andersen, Brok og Matthiassen den holdning og det menneskesyn, som ligger til grund for empowerment-paradigmet således:

'...mennesker opfattes som frie, men ansvarlige individer, som er i et uafrystet samspil med andre mennesker og det omgivende samfund...[.]...enhver har myndighed i sit eget liv og dermed ret til selv at tage beslutninger, og enhver har også et eller andet sted evnen til at skabe forandring'

Det enkelte individ ses altså som frit. Der er en tro på, at alle mennesker - lige meget, hvor dårligt stillede eller hvor socialt marginaliserede de er - har en mulighed og et ønske om at tage selvstændige beslutninger og ændre på deres livssituation. Samtidig knytter empowerment-tanken også an til en forestilling om, at frihed og ansvar er to sider af samme sag. Individet er frit, men skal forvalte sin frihed ansvarligt i forhold til andre mennesker og sine handlinger. Det kan fx dreje sig om den enkelte metadonbrugers behandling, behandlere og sin livssituation i det hele taget: Den enkelte bruger skal eksempelvis lære at blive bedre til at overholde aftaler, lære om demokratiske processer via fællesmøder eller støttes i at lære at lægge en dæmper på sine frustrationer i samtaler med socialforvaltningen,

fx hvis brugeren ikke tilkendes det, vedkommende ønsker.

En følge af empowerment-paradigmet bliver derfor, at brugere, som ikke er i stand til at leve deres liv ansvarligt og selvforvaltende i forhold til den frihed, som de med den nye tilgang gives, må lære og guides på sporet af dette. Tidligere kunne man tale om, at medarbejderne tydeligt var dem, der vidste, hvordan brugerens problemer skulle løses, og de havde ret og pligt til at rette brugerne ind efter det 'rette spor' inden for det, man kunne kalde for behandlingsparadigmet. I empowerment-paradigmet er der stadig en implicit intention om at få brugerne ind på det 'rette' samfundsmæssige 'spor' gennem det sociale arbejde. I den officielle vejledning til serviceloven står fx, at brugerne i kommuner og amter '*må ind i en form for læreprocesser for at kunne 'administrere indflydelsesmuligheden'*', som de får via indførelsen af fx brugerinddragelse (Socialministeriet, 1998). Trods intentionerne om at møde brugerne i 'øjnehøjde' institutionaliserer serviceloven altså denne implicite 'afretning'. Med andre ord fordrer frihed, ansvar og selvforvaltning en bestemt slags handlinger og kompetencer, som brugerne skal guides på

sporet af, og det er disse idealer, der p.t. søges og er søgt implementeret i hele den sociale sektor.

Humlehøjen

Det projekt, som jeg har undersøgt, har til hensigt at hjælpe socialt og helbredsmæssigt svagtstillede metadonbrugere, der ikke tidligere har eksisteret passende tilbud til. Brugernes hverdag præges af påvirkethed, koncentrationsbesvær, fysiske samt mentale dårligheder, akutte problemstillinger etc. Projektet fokuserer på at give brugerne en 'helhedsorienteret' indsats. Det vil sige, at der fokuseres på så mange facetter af den enkelte brugers liv som muligt (helbred, boligsituation, familie etc.) ved at inddrage brugerne så meget som muligt i de beslutningsprocesser, der vedrører denne. På lige fod med andre misbrugsbehandlingscentre udføres sagsbehandling og metadonudlevering, men der tilbydes også aktiviteter som madlavning, hjælp til flytning, bisiddelse under retssager etc. Desuden søges brugerne også fastholdt i deres behandling ved at integrere den medicinske og den psykosociale del i indsatsen over for brugerne, hvilket ellers traditionelt holdes adskilt.

Kan det lade sig gøre?

Hvis vi vender tilbage til min første konklusion, lægges der altså overordnet op til, at behandling skal være empowerment-orienteret. I praksis ser det imidlertid ud, som om mange af brugerne ikke formår, ikke ønsker eller ikke gives mulighed for at agere selvstændigt, frit og ansvarligt i overensstemmelse med empowerment-paradigmets forestillinger. Man kan filosofere over, hvorfor det mon er tilfældet. Mit bud er, at empowerment-paradigmet baserer sig på nogle specifikke forestillinger om at være fri-, selvstændig- og ansvarliggjort i behandlingsøjemed. Dette forudsætter nogle bestemte kompetencer og handlinger, som inkluderer planlægning, stabilitet, ansvarlighed over for andre etc., hvilke mange brugere ikke bestrider eller er synderligt interesserede i at bestride p.g.a. påvirkethed, koncentrationsbesvær, smerter og manglende erfaring: Et eksempel på dette fra praksis er, da jeg kommer tilbage til Humlehøjen efter at have besøgt et søsterprojekt i den forgangne uge. Brugerne Mike og Torben har været oppe at slås. De har begge et stort alkoholmisbrug og kan blive meget aggressive, hvis de bliver tirrede. Slåskampen har efter sigende været en voldsom oplevelse for både bru-

gere og medarbejdere, da medarbejderne har måttet lægge sig imellem de stridende parter. Oplevelsen resulterede desuden i, at projektet blev lukket kl. 10.00 (mod normalt kl. 14.00) dagen derpå, fordi medarbejderne valgte at holde møde om hændelsen. Der skal efterfølgende holdes et fællesmøde for brugere og medarbejderne på projektet, hvor slåskampen og medarbejdernes møde skal diskuteres. Desuden skal der tales om, hvordan man i fællesskab skal forholde sig til lignende problemstillinger fremover. For at sætte nogle gode rammer for mødet, arrangeres en større frokost for mødets deltagere. Da vi begynder at sætte mad og tallerkener på bordet, er brugeren Lene dukket op. Hun er meget beruset og bliver ved med at fortælle, at hun har haft nogle gæster i weekenden, som har svinet hendes lejlighed til, og som ikke har hjulpet med at rydde op igen. Inden mødet rigtig kommer i gang, afbryder Lene mange gange, og brugeren Knud bliver ved med at sige, at hun skal 'holde kæft' og kalder hende 'fulde svin'. Dette står på i ca. 10 minutter, indtil Lene bliver rasende og kommer farende hen mod Knud og vil slå ham. En bruger og medarbejder får - under Knuds og brugeren Toves råb om, at Lene er fuld

- bokset hende ud i køkkenet, hvor medarbejderen Else tager over og kører hende hjem. Tove råber, at det er for dårligt, at folk kommer her, når de er påvirkede. Tove, Knud og brugeren Bo mener, at det er personalets ansvar at bryde ind og stoppe konflikter. Tove siger, at 'der skal brugerinddragelsen altså stoppe'. Hun mener, at det er personalet, der skal vurdere, hvornår folk opfører sig upassende.

Eksemplet viser, at medarbejderne som udgangspunkt forsøgte at få draget brugerne ind i de beslutninger og diskussioner, der vedrører projektets dagligdag, og høre brugernes meninger om forskellige problemstillinger så som slåskampe. De forsøgte med andre ord at handle i overensstemmelse med de generelle forestillinger om den frie og ansvarlige bruger af systemet og forsøger at basere den daglige behandling på at lytte til, respektere brugernes meninger og lære brugerne om demokratiske beslutningsprocesser. Dog vanskeliggøres forsøg på inddragelse af brugerne, fordi fx fællesmøder går i opløsning, når brugerne reagerer aggressivt. Der kan således ses uoverensstemmelser mellem de officielle forestillinger om empowerment og brugerinddragelse og konkrete muligheder for at lave empowerment-baseret behandling i praksis. Succesfuld empowerment-orienteret behandling i form af fx fællesmøder, hvor man lytter til hinanden, argumenterer, diskuterer og finder løsninger sammen, kræver med andre ord nogle brugere, som agerer i overensstemmelse med den samfundsmæssige definition af, hvad en 'god' og 'rigtig' livsførelse er - altså, at brugerne er i besiddelse af de fornødne kompetencer.

Når empowerment lykkes

Enkelte brugere formåede til fulde at profitere af det nye paradigmes muligheder som fx brugeren Klaus. Han var som de andre brugere også mærket af mange års misbrug, syg-

dom, liv på gaden etc., men var fra den første dag på projektet meget engageret i hverdagen: ryddede op, hjalp med madlavning, kom med forslag til udflugter og foredrag, arrangerede tur. I modsætning til de andre ville han altså gerne deltage aktivt, tage ansvar og planlægge, hvilket han i høj grad også fik mulighed for, da han i det daglige viste, at han 'godt kunne selv' og på mange måder levede op til forestillingen om den ansvarsfulde og selvforvaltende bruger. Klaus mente selv, at hans erfaringer fra tidligere, hvor han havde arbejdet som kok og solgt aviser for 'Hus forbi', satte ham i stand til at tage ansvar og fx være primus motor bag en udflugt. Han havde i kontrast til mange af de andre brugere ikke haft nær så meget kontakt til systemet, så de kompetencer, som gjorde ham i stand til at agere i overensstemmelse med empowerment-tanken, havde han altså erhvervet sig, inden han kom ind i projektet. Empowerment-orienteret behandling er med andre ord noget nemmere at sætte i værk med brugere, der kan, vil og har kompetencerne i forvejen. For størsteparten af brugere på Humlehøjen gælder det dog, at empowerment og brugerinddragelse er nemmere sagt end gjort.

Levn fra tidligere paradigmer

Man kunne derfor have frygtet, at brugernes manglende forudsætninger for at leve op til empowerment-tanken var endnu en måde, hvorpå de blev marginaliserede i forhold til 'almindelige' borgere og brugere af systemet. Der er imidlertid stadig elementer fra behandlingsparadigmet, som af medarbejdere og brugere opleves som nødvendige, effektive eller rimelige, og det gør det muligt for brugerne at få indflydelse og sætte deres agenda igennem, selvom de ikke mestrer de empowerment-paradigmatiske kompetencer. Dette leder mig til min anden konklusion: Tiltag som empowerment iværksæt-

tes ikke i et socialt tomrum. Lance- ringen af empowerment sker i samspil og med modspil fra tidligere relationer, erfaringer, traditioner og sociale strukturer. Disse er over tid indlejret i såvel brugerne som medarbejderne og giver alle en fornemmelse eller sans for, hvad der dels accepteres og dels synes mest effektivt og strategisk rigtigt at gøre.

Brugernes praktiske sans og strategier er prægede af tidligere tiders tilgang til social behandling i form af behandlingsparadigmet, hvori brugere af det offentlige system, firkantet sagt, ses som passive, ansvarlige og ikke selvforvaltende. De har således erfaringer med sig fra mange års kontakt med et system, hvori de er blevet 'vænnet' til at indtage en passiv rolle i forhold til medarbejderne og i deres behandling. I eksemplet med fællesmødet var det faktisk brugeren Knud, der udløste Lenes voldsomme handling ved gentagende gange at kalde hende for 'fulde svin', og med empowerment-paradigmets indtog kunne man måske have forventet sig, at det således også var brugerne, der skulle stå til ansvar for eskaleringen eller deeskaleringen af situationen. Når det alligevel giver mening for Tove at sige, at 'der skal brugerinddragelsen altså stoppe', skyldes det, at der, uagtet hvor meget man måtte gå ind for forestillingen om den frie, ansvarsbevidste bruger, stadig er levn fra tidligere tider. Forestillingerne om 'narkomaner' som 'sådan nogle, der ikke selv kunne tage ansvar', er stadig nærværende – særligt hos brugerne - hvorfor behandlerne ofte kommer til at tage ansvar. Kendetegnet for Tove var, at hun på lige fod med mange andre brugere som regel ønskede at undgå at tage ansvar og stå til regnskab for sine handlinger, fordi det fx var besværligt og ubehageligt at få skæld ud, når man lavede ballade. Men Toves manglende ønske om at stå til ansvar hang i høj grad også sammen tidligere erfaringer med, at det var

nemmere at få medarbejderne til at handle, fordi hun ikke rigtig magtede det selv. Eller som hun udtrykte det i et interview, hvor vi bl.a. tale om, at hun var i færd med at søge pension, efter at hun er begyndt i projektet:

'...jeg kan ikke få fingeren ud af røven og ordne noget som helst, så det er rart, at der er nogen, der lige kan gøre det....De[medarbejderne] foreslår meget. Det er fx dem, der har foreslået det med pensionen: Tove, skal du ikke i gang med den pension? Kom nu! Så har jeg været oppe i a-kassen og hos min læge. De har hele tiden sparket mig i røven for at få mig ind i systemet. Det er meget rart, for ellers havde jeg ikke fået ordnet en skid'.

Tove befinder sig godt tilpas ved, at medarbejderne tager over og arrangerer i forhold til pensionsøgningen. Tove kan således 'køre med på frihjul' og skal dermed ikke selv lægge et stort stykke arbejde og ansvar for dagen. Hun har været stofmisbruger i over 20 år og har haft kontakt med systemet i mange år og i mange sammenhænge, hvorfor hun kender til bureaukratisk praksis og ved, at hvis hun skal have noget igennem, skal hun have andre til at gøre det for sig. Som en del af Toves erfaring ligger altså, at systemets repræsentanter arrangerer og 'sparker hende i røven', og det giver derfor ikke mening at skulle være alt for ansvarlig og selvstændig. Et lignende perspektiv formuleres således af brugeren Knud:

'Nu fx mig, jeg har det dårligt med at ringe op til socialkontorer. Jeg hader at ringe i telefon, så skal medarbejderne ligesom gå ind at gøre det, for jeg kan ikke selv. Systemet har fornægtet os, og det ved vi på forhånd, at det vil gøre, så derfor kan vi næsten ikke klare at skulle igennem alt den tumult med sagsbehandling og retssystemet'.

Knud har en erfaringsbaseret forventning om eller fornemmelse af, at han vil blive 'fornægtet', når

han skal tage kontakt til fx socialkontoret, hvorfor han i sin givne situation anser det for mere gavnligt, hvis medarbejderne ringer for ham. Det kan med andre ord bedre betale sig for Knud, at en vellidt medarbejder ringer på hans vegne og forklarer hans problemstilling. Knud har en opfattelse af, at medarbejdernes synspunkter ikke bliver 'fornægtet' i modsætning til hans forventning om at blive klassificeret som stofmisbruger over telefonen og dermed få en dårligere behandling. Det kan også anses som mere gavnligt for brugerne at 'satse' på hjælp til problemstillinger her og nu, fordi det opleves som meget vigtigere at få ringet til socialkontoret angående en forsinket udbetaling af pension, at få ordnet pension, at få renset et sår osv., end at skulle lægge langsigtede planer og opkvalificere sig til fremtiden. Med andre ord er behandlingsparadigmets rollefordeling stadig til stede i mange brugeres forestilling om den behandling, de skal tilbydes på projektet. Den levede praksis og brugernes forestillinger er mere orienteret mod konkrete problemstillinger her og nu end mod den fremtidsrettede livsoptimeringsproces, som moderne socialt arbejde lægger op til. Derfor trækker mange brugere på erfaringer

fra behandlingsparadigmet, når de søger at opnå indflydelse og sætte deres agenda igennem – hvilket i stor udstrækning lykkes, fordi et projekt som Humlehøjen også præges af tidligere relationer, erfaringer, traditioner og sociale strukturer inden for området, som det giver ganske god mening at trække på, når en problemstilling skal håndteres i behandlingen.

Gadeplansbureaukратиets iboende dilemma

I velfærdsstatlig social behandling er der altid en række begrænsninger for, hvilke muligheder den enkelte institution, medarbejder og bruger har i den daglige praksis. Der ligger ganske vist ikke specifikke begrænsninger i lovgivningen og de kommunale retningslinierne for den måde, hvorpå empowerment-orienteret social behandling skal foregå – tværtimod. Men begrænsninger findes til gengæld i rigt mål i forbindelse med ressourcehensyn og –prioriteringer, således at man ofte må gå på kompromis med det, som man umiddelbart oplever som værende i overensstemmelse med empowerment-paradigmatiske forestillinger om at ansvarliggøre og give indflydelse til alle brugere i hverdagen. I stedet må medarbej-

derne ofte prioritere og differentiere deres arbejdstid i forhold til, hvad der bedst kan 'betale sig', ikke alene i forhold til indsatser over for den enkelte bruger, men også tiltag, der synes oplagt i forhold til at imødekomme størstedelen af projektets brugere som fx åbningstider, hvilket leder mig frem til et eksempel, der illustrerer artiklens tredje konklusion: Humlehøjen havde åbent i hverdagen fra om morgenen og til ud på eftermiddagen, og det var til stor ærgrelse for medarbejdere og brugere, at der var en kommunalt betinget begrænsning om, at institutionen ikke kunne hjælpe brugerne i weekenden, men at brugerne var henvist til fx at hente metadon på byens misbrugscenter, hvor byens andre metadonister henter metadon i hverdagen. Medarbejderen Eva fortalte mig, at Humlehøjens brugere ofte opførte sig meget mere uroligt og larmende end andre metadonister, når der skulle hentes metadon på misbrugscentret i weekendene. Brugere havde utrolig svært ved at finde sig til rette under disse andre rammer, hvilket ikke alene var til gene for dem, men også for misbrugscentrets personale og de faste brugere på dette sted.

Selvom Humlehøjen er et forsøgsprojekt, er der altså begrænsninger for, hvor 'anderledes' det må være i forhold til andre amtslige eller kommunale tilbud. Empowermentparadigmet har således begrænsede vilkår i et system, der også er præget af mere traditionelle former for organisering af en offentlig indsats. I kommunens familieafdelings virksomhedsplan, under hvilken Humlehøjen organisatorisk hører, pointeres det fx, at det sociale arbejde skal foregå med udgangspunkt i den enkelte brugers 'forudsætninger, ønsker og behov'. I praksis gælder det dog ikke på alle områder, end ikke områder som af brugere og medarbejdere opleves og erfares som nødvendige og fagligt underbyggede.

Omvendt kan man argumentere

for, at netop det, at projekterne ikke må have åbent i weekenderne, understøtter empowerment-paradigmet i den forstand, at brugerne således 'tvinges' til at benytte byens andre tilbud og 'holde weekend' på lige fod med andre samfundsborgere. Projekternes åbnings- og især lukketider tjener således som normaliserede faktorer, da brugerne herigennem skal 'lære' at tage ansvar for deres handlinger og liv også uden for projekternes ramme. Det strukturelle dilemma er inden for empowerment-paradigmets logik ikke nødvendigvis ønskværdigt at overskride, fordi selve det sociale arbejde er fokuseret på at integrere det enkelte individ på den mest 'normale' måde i det omgivende samfund.

Der opleves med andre ord en afstand mellem på den ene side de officielle forestillinger og forskrifter og på den anden side de oplevede muligheder i praksis. Den daglige balancegang mellem det enkelte individ og overordnede hensyn er et vilkår i gadeplansbureaukratiet, som i praksis må accepteres og håndteres. Problemstillinger som følge af dette tydeliggøres i feltet, fordi behandlingstilgange og -former med et særligt fokus på netop hensynet til det enkelte individs indflydelse og frihed er dominerende i de officielle forestillinger om 'godt' socialt arbejde.

Efterlysning: Mere debat

Af gadeplansbureaukratiets iboende dilemma fremstår dobbeltheden i empowerment-paradigmet, som går ud på, at det er en ganske bestemt form for frihed og selvforvaltning, som giver mulighed for formelt ansvar og inddragelse. På den ene side skal svagtstillede brugere fri-, selvstændig- og ansvarliggøres i den offentlige sektor, men det skal på den anden side ske på baggrund af nogle bestemte dominerende samfundsmæssige forestillinger om, hvordan det lader sig gøre bedst muligt. En-

demålet i empowerment-paradigmet og gadeplansbureaukratier i al almindelighed er således på mange måder er enslydende: Den sociale behandling skal optimere samfundets borgere, således at de passer bedst muligt ind i forhold til flertallet af samfundets borgere, og dette skal gøres på en måde, der er effektiv (og derved økonomisk) for den enkelte bruger og for samfundet som helhed.

Empowerment-paradigmets forestillinger, der dominerer den politiske, kommunale, amtslige, lovmæssige, socialfaglige og ideologiske tilgang til socialt arbejde og behandling i velfærdsstaten i dag, skal dog ikke afskrives som spekulative og praksisfjerne ideer. Der er bestemt mange gode ting i at ville opkvalificere brugere til at leve et mere ansvarligt og selvforvaltende liv med udgangspunkt i empowerment-tanken. Det er blot værd at være opmærksom på nogle af de vanskeligheder, der er til stede, når empowerment-orienteret behandling skal fungere, og de konsekvenser som reformeringen af tilgangen til det sociale arbejde har i praksis. Det ville derfor være forfriskende med mere debat om og diskussioner af empowerment og brugerinddragelse, ikke alene i forhold til, hvordan man gerne så, at det virkede, hvordan det 'burde' virke, men også i forhold til hvad der rent faktisk sker, og ikke mindst hvad forudsætningerne er for at empowerment kommer til at virke i den levede praksis.

LITTERATUR

Andersen, M. L., P. N. Brok et al.: Empowerment - teori og praksis - Empowerment på dansk. Forlaget Dafolo. Frederikshavn. 2000.

Socialministeriet: Lov om social service og Vejledning om den sociale indsats for de mest udsatte voksne. Sindslidende, stof- og alkoholfafhængige, hjemløse m.fl.. 1998.

'Empowerment og brugerinddragelse i praksis

I bogen *'Empowerment og brugerinddragelse i praksis: mellem forestillinger og det muliges kunst - En antropologisk analyse af forestillinger om 'godt' socialt arbejde i relation til praksis blandt svagtstillede metadonbrugere'* fokuserer Bagga Bjerger på, hvorfra og hvorfor disse forestillinger opstår, og hvordan de søges formidlet til samfundets borgere. I forlængelse heraf analyseres konkrete bestræbelser på at implementere empowerment i praksis på projektet Humlehøjen for svagtstillede metadonbrugere.

Publikationen baserer sig på materiale fra Bjergeres feltarbejde og speciale på Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik, afd. for Antropologi og Etnografi ved Aarhus Universitet samt materiale fra arbejdet som studentermedhjælper ved CRF.

Udgivet af CRF, 2005.
97 sider. 85 kr. www.crf.dk

PRÆCISERING

Redaktionen er af LVS blevet gjort opmærksom på at enkelte af de billeder, der ledsagede interviewet med Niels Danstrup i sidste nummer af STOF (nr. 8), er hentet fra sammenhænge, der ikke umiddelbart har med Fredericia Kommunes Misbrugscenter at gøre. Således er der anvendt billedmateriale fra LVS's cykelløb Tour de Udsat og fra Dansk Væresteds Idræts Adventure Race. Billedet fra sidstnævnte er ikke som angivet taget af Tune Andersen, men af Kathrine Stjernholm. Vi beklager.

Red.